

Marias, Javier; *Yarın Savaşta Beni Düşün (Mañana en la batalla piensa en mi, 1994)*, Çev. Seda Ersavcı, Yapı Kredi Yayınları, Birinci Basım, Eylül 2016, İstanbul, 311 s.

Mikel Casal

Marias, bu 21.yüzyıl klasiği hakkında yeterince (!) düşündüğümü ve yazdığımı sanıyorum ve artık sektirmedığım Marias okumalarım keyifli yaşam alışkanlığına dönüştü bir süredir. Marias'ı kendime armağan olarak bağışlıyorum ve onu okumanın tadını çıkarıyorum.

Genelde üstün başarıyla Türkçeleştirilen bir İspanyolca dili yazarı, herkesin bildiği gibi Javier Marias. Çağdaşımız. (Aziz Nesin'in dediği anlamda 'çağdaşımız'.) Yazı (anlatı) üzerine yazısı (anlatısı), kendini didiklemenin, yazmayı didiklemenin yazma deneyimi olarak görülse yeri. Türkçede yapıtları zamansız yayımlanmadığı için biz tutkulu Marias okurları (az da değiliz kanımca) baştan sona, sondan başa savruldukça anladık ki yazı edimini güdüleyen bir ana izleğin peşine düşmüş biri o. Ama onu güçlü bir dünya yazarı kılan şey temel izleğinin sorgulaması mı, yoksa yapıtlarının armonik varsıllığı mı, karar vermek zor... Teselliyi, müziğin her dinlemesi yeni(den)dir, ilkesinde bulup yanıtı zor sorunun üzerinden atlayalım en iyisi.

Yarın Savaşta Beni Düşün'le başlangıca döndük yine. **Beyaz Kalp**'ten sonraki romana... Yıl 1994. Neredeyse 23 yıl önce yazılmış bir roman bu. **Yarınki Yüzün** (2002) 8 yıl sonra gelecek ama ön çalışmaları başlamış olmalı. Okuma açısından olumlu, olumsuz yanları olan bir zigzag teğel bu. Okuduğun kitabın nerelere gidebildiğini bilerek okuyorsun ya da arkasının nasıl doldurulduğunu. Yapıtın sürekliliği içerisinde kesintili sıçramalardan oluştuğu görüsü biçem, üstanlatıcı ırası,

dip akıntıları, yapıtın arkasındaki (büyük, meta) yapıt, anlatı, vb. konularında zorlu olduğunca mutluluk verici bir açıda billurlaştırıyor.

Dolayısıyla Javier Marias hakkında her şeyi söylemiş (?) ama aslında hiçbir şey söyleyememiş gibi duyumsuyorum kendimi. Bu doğada, dağda bayırda gezinip de aynı bitki örtüsü, çiçek ya da çalıyla orda burda karşılaşmak gibi.

*

Baştaki sunguda “*Bakio tümcesini söylediğimi duyan ve benim için muhafaza eden Mercedes López-Ballesteros’a...*” sözcesinde *Bakio* sözcüğünü yazıyorum bir kenara.

Kısaca özetlersek; romanın hem içinde hem dışında anlatıcı, *kendi başına gelen olayda da bir nebze gerçekdışılık var, üstelik daha bitmiş de değil*, diye başlıyor anlatısına. *Neyse ki çıplak, en azından çırılçıplak değildi onu evine*, birlikte olmaya davet eden Marta Téllez. (10) Kocası Londra’da başka bir öyküyle savrulan henüz yeni tanıştığı ve ilk kez birlikte olmayı umduğu Marta’yla bir aşk kaçamağı kötü ve beklenmedik biçimde sonlanır, sevişeceği kadının, küçük çocuğu ve kendi gözleri önünde ölüşüne tanıklık etmek zorunda kalır. Uyumamakta direnen küçük çocuk bitişik odadadır... Ve Marta...

Olayın arkasından yakın (?) geçmişte gerçekleşen olaya ilişkin değişik geçmiş zaman kipleriyle ve anlatma susuzluğu, hatta kaygusu içinde hem tanıklığını, hem eşanlı özöyküsünü aktaran anlatıcımızı Marias okuru olarak aslında iyi tanıyoruz. Aynı anlatıcı kişi o. Ve öyle bir kişi ki aynı zamanda Marias biçiminin (üslup) kurucu bileşeni. Evet, anlatıcının fiziksel, somut ve düşünsel, soyut ve anlaksal yeteneğinden, bu ikisi arasında kesişimden çıkan eyleyişinden (davranı, *gestus*) görünüşe gelen biçim Javier Marias’ın Proust düzeyinde tasarısı (proje). Dolayısıyla anlatıcı ırasından (karakter) söz etmek yerine anlatmanın ırasından sözetmek yerinde olur. Çünkü yazarımızın derdi anlatmanın kendi içini oyması, anlatmanın kendini içeriden, tüm olanaklarını deneyleyerek düşüp kalacağı son yere dek sınaması bana göre. Birinci Marias vuruşu budur ve gizli Marias doruğu (gizli başyapıt) işte bu romanıdır: ***Yarın Savaşta Beni Düşün***. “*Gelgelelim daha sona ermedi benim yaşadıklarım ve ben sonlandırınca, istirahate geçinceye, ölümle buluşuncaya, kendi üstlerine düşeni yapan diğer tüm çağlar gibi, o uğursuz 1914 tarihli bilmecevari mezar taşında dediği gibi, adını temize çıkarmaya yardım edinceye kadar da sona ermeyecek belki. Ve bu sırada yeni bir gün daha, ne büyük rezalet, yeni bir gün daha, ne şans ama. Ancak o zaman bırakacağım devamlılığın bir parçası, yönünü kaybetmiş ipekten bir iplik olmayı, iradem yorgun argın köşesine çekildiğinde değil, daha değil’ yerini ‘artık dayanamıyorum’a bıraktığında, kendi kendimi sekteye uğratıp da içinde şüpheye, hataya yahut çabaya yer olmayan zamanın öte tarafına ya da karanlık sırtına geçtiğimde bırakacağım ancak.*” (265) Ve: “*...(D)ünya hikâye anlatıcılarına bağlıdır bundan böyle, o da yalnızca kısa bir süreliğinedir ve bütünüyle de değildir; gölgelerden tamamen sıyrılmaz asla, hiçbir zaman bitmek bilmez başkalarının hikâyeleri ve hep vardır sır saklayan birileri. Bu çocuk neler olduğunu hiçbir zaman bilmeyecek, babası ve teyzesi gizleyecek olanları, ben de gizleyeceğim; bir önemi de yok aslında, zira kimsenin farkına bile varmadığı veya hatırlamadığı yığınla şey olur, her şey ya unutulur ya da zaman aşımına uğrar. Her bir bireyden geriye ne kadar da az şey kalır kar kadar nafile zamanın içinde; ne kadar da az iz bırakılır ve bunların ne kadar da azı konuşulur, konuşulandırsa ancak ufak bir bölüm hatırlanır, o da kısa süreliğine: Zamanın öte tarafına, karanlık sırtına geçmek üzere kendi sonumuza doğru yol alırız çünkü hepimiz yavaşça; devam edemeyiz orada düşünmeye ve*

vedalaşmaya: 'Élveda sana kahkaha, elveda sana kin. Ne ben sizi göreceğim bir daha ne de siz beni. Elveda sana heyecan, elveda size anılar.' (304)

Belirteyim geçerken. Artık Marias için birkaç konuyu eşeleme odaklı ve keyif eksenli yazabilecek durumda bir Marias okuru olduğumu düşünüyorum ve (tek) yapıtı(nı) karşılama kaygımı bir yana bırakıyorum: Marias'la (örneğin Thomas Bernhard'la da olduğu gibi) ilişkim yapıta karşı-yapıt değil ve olamaz, olsa olsa Marias'a karşı-Marias olabilir. Javier Marias karşısına Javier Marias ya da *Ben* (Kimim ki?) olarak çıkmak... Bu benim için ancak bir düşünem (fantezi) olarak kalsa da...

Öyleyse birkaç konuyu sınırlarına zorlamaktan başka bir şey yapmayacağım. Anlatma derdinin *kendi içeriğe dönüşünce* bunun anlamı biçimin içerikleşmesi, başka değil. Biçimin içerikleşmesi deninde insanı irkilten sezgisel bir sonuç huzursuzluk vererek tıklatıyor kapıyı: Züppelik (dandizm) olmasın? Marias için birinci yanıtlama ya da ayıklama konusu budur ve başlı başına bir doktora konusudur. Aslında bu sorunun yanıtını benim Marias konusunda çoktan vermiş olmam gerekir(di). Verdiğimi de düşünüyorum belleğim yanıltmıyorsa eğer. Anlatmaya asılan ve kaygılı Marias içtenliği züppelikten kırıntı bırakmıyor geride. Ama tersine renkten renge ulanan, biçimden biçime koyulan anlatı (Ki *yine* Proust, imlediğim bu konuyu *yine* anlatma edimine bağlı olarak ama arkasına bağladığı başka varlıklarla, gerekçeler, umularla altetmiştir.) özden bir dönüşümü kışkırtıyor, öyle sanıyorum hem yazarı, hem okuru için. İçeriden boyanmak diyelim biz buna. Dolayısıyla biçem peşine düşülen (şey) olmaktan çıkıyor, anlatmadan edilemediğinden orada öyle, durumdan yükseliyor. Kendi kendine, biçim (içerik) biçem olarak beliriyor. Marias'ı dalga dalga genişleyen, kendi içinde çöküşleriyle genleşen bir evren olarak tanımlamıştım daha önceleri. Demek istediğim aşağı yukarı buydu. Evren kendi biçimine (içeriğine) yaklaşıyor (Bir yandan uzaklaşıyor elbette) ve biçem kesişmesiz yakınsar (asimptotik) gidimin sonsuza yönlü kendidir. Kaynağında duran şey ise hiç de anlaşılabilir değil: *Edememek*. Bartleby'yi tersinden denemekle ilgili. *Yapmadan edememek*. Aslında Bartleby doğrulanmış da oluyor. Yapmamayı yeğlemek ama *yapmadan edememek*... *Olmadan edememek*. Oluşu dillendirmeden (dışavurmadan, aktarmadan) kendini bilememek. Kendini bildikçe kendinden kopmak, ıraklanmak, betime (tasvir) çıkmak. Bilmece gibi konuştuğumun ayırımındayım. Ama eskil *Ammonit* taşillerini (fosil) ya da kafadanbacaklıları düşünüyorum. (*Inger Christensen*'e okur sevgilerimi de ileterek...) Odaktan artmalı büyümede açık da büyümektedir ve anlatmadan *daha* anlatma çıkmaktadır. Buna tutsak, anlatmaya tutsak biricik tür belki de biziz, dil, bilinç ya da ekin tutsaklığı deyin isterseniz: "**(O)lan meydana çıkmadığı, birilerine anlatılmadığı ve bilinmediği sürece olmuş sayılmaz tam anlamıyla ve o ana dek mümkündür yaşananları yalnızca bir düşünceye, yalnızca bir anıya dönüştürmek hâlâ –daha meydana geldikleri anda başlamıştır zira gerçekdışılığa doğru ağır seyahatleri ve kuşkunun getirdiği teselli, ki geçmişe yöneliktir o da aslında.**" (64) Çıkan sonuç önemli, bitirmek, defteri kapatmak, hesapları denkleme için anlatılır. Eşitliğin iki yanı uygun değerlerle doldurulmuş, bilinmeyenlere elden geldiğince eğretilmeli (metaforik) yakıştırmalar yapılmış ve dünya ve onun yaşamları *kurta*... Evet, son sözcük daha bitirilemeden, nokta konulamadan ve anlam kapatılmadan ağırlıklar yine değişmiş, sonsuz olasılıklardan ancak birkaçının sınanabildiği *Sisyphos* girişiminde sanılar, kanılar, umutlar, deyiler atılacak o son adımda silinerek yeniden başa dönülmüş, bir kez daha, ama bu kez daha kusursuz, daha bağdaşık, daha *cennet* bir anlatı için kollar yeniden sıvanmış, sözler al baştan yine verilmiş ve alınmış, belgeler, ödüller, onaylar, buyrultular, adlandırmalar havada uçmuş, evrensel yargı, bakın, devreye girmiş, büyük yamalara (Tanrı, Varlık, Tin) bile başvurulmuş, ama yine dağın dibinde,

yine yazı ağırlığıyla baş başa kalınmıştır. Kim anlatmamayı (yapmamayı) yeğleyerek yazgısının dışına çıkmayı deneyecek ve biz ona buradan sözün geniş anlamında *devrimci* diyeceğiz? Yazı (kaya) binlerce yılın nemi, küfü, tortusu, değişimiyle olsa olsa daha ağırdır ve daha vazgeçilemezdir. Belki de *Sisyphos*'u (insanı) taşıyan odur, kayadır.

Ama derdim başka. Ben Shakespeare'den söz etmek istiyorum çünkü Marias'ın yaptığı Shakespeare dilini, yani İngilizcesini bir kez daha göstermektir ve bu büyük maymunlar şahı, büyük yazar daha ilk yapıtlarından anlamıştır yazmanın yansı(la)maktan başka bir şey olmadığını. Ama oyunu tok kurmuş, yükün (kayanın, anlatma derdinin) altına erinmeden, cesaretle girmiş, Shakespeare dili güne taşınamayacaksa hiçbir şey yapmamak daha iyi olur, evlâdır, diyebilmiştir. Ama önce alıntı: "(Ş)ayet her saniye farksızsa bir öncekinden, neden ben olayım ki bunu değiştiren, yansın odamın ışığı, kapanmasın sokak lambaları, televizyon eski bir Fred MacMurray filmi yayınlamaya devam etsin ben döşeğimde ölürken. Son bulamaz varlığım geriye kalan her şey ve herkes burada kalırken, her biri hâlâ hayattayken ve ekranda başka bir hikâye normal seyri sürdürürken. Bir daha asla giymeyeceksem onları şayet, anlamı yok eteklerimin o sandalyenin üstünde sağ kalmasının yahut, bir başka gözlerim gezinmeyecekse üzerlerinde, kitaplarımın raflarda soluk alıp vermesinin; küpelerim, kolyelerim ve yüzüklerim hiçbir zaman gelmeyecek sıralarını bekliyor kutularının içinde; daha bu öğleden sonra satın aldığım yeni diş fırçam çöpe gitmek zorunda artık, kullanıldı bir kez yazık; kişinin hayatı boyunca topladığı tüm ufak tefek eşyalar birer birer atılacak ya da dağıtılacaklar, ah, ne kadar da çoklar; akla sığmıyor her birimizin sahip olduğu ve bir evin içine doldurduğu eşya sayısı, bu yüzden kimse envanterini çıkarmıyor işte elinde bulundurduklarının, bir vasiyet bırakmayacaksa ardında, ne vakittir düşünmeye başlamadıysa hepsini bırakıp gitmeyi yahut çok yakında işe yaramaz olacaklarını (...) Elveda sana kahkaha, elveda sana kin. Ne ben sizi göreceğim bir daha ne de siz beni. Elveda sana heyecan, elveda size anılar." (32-4) Ya Shakespeare'in diliyle cebelleşecek ya da işin başında vazgeçeceksin. Marias ne yaptığını bilmez biri değil. Sterne'ün İspanyolca çevirmeninden, İngilizce'nin dört dörtlük uzmanından söz ediyoruz ve sözcükler nasıl da masum görünüyor: *Shakespeare, çevirmen, uzman, İngilizce*. Arkalarındaki olanaksız düşleyemiyoruz bile. Marias'ın İngilizceyle ilişkisi sözün gerçek anlamında çokboyutlu, derin... İçeriden bir üstlenme diyelim ve benim diyen İngiliz, anadiliyle böyle bağlanmamıştır. Daha çok dilin dışavurma olanakları, içrek çelişkileri, çokyanlı, yönlü, açık uçlu belirimleri (uygulayım, kullanım), ses/duygu perdelenmeleri, dilin zamana seriminden doğan akıntı çevrimleri, bir sunumda (temsil) olguyu aşan tincil kapsama yeteneği, vb., bizi imparatorluğun dilsel biçimleme (Kuşkusuz bunu yapan büyük İngiliz silsilesini, *kanonunu* unutmuyoruz bu arada...), dünyayı kendi dilinde izleme, tarih ve toplum kurma siyasetlerine taşıyor. Buraları geçiyorum, *İmparatorluk* meselesi İngiltere ve Portekiz'de estetik anlatıma biçem sağlamıştır. Marias'a dönersek onun İngiliz dilinin klasik kaynaklarıyla, özellikle de dramatik anlatı(m)larıyla yakından ilgilendiği ve onu anlamaya, çözmeye çalıştığı açık. Neden İngilizce, sorusunun bin tane yanıtı olabilir. Ama Shakespeare konusu için seçeneğimiz çok değil ve onunla günümüzde de hesaplaşma sürmektedir, sürmelidir. Tragedyanın yüreğine şaka (ya da bir şey, hançer mi yoksa) koyan, saplayan büyük yazar *fraktal* (ç)evrimin en yalın ve artık ikiden artma, çoğalma, bölünme, yinelenme döngüsünü toplumun yalnızca gündeliğinde kavradı. Tüm karmaşayı (kaos) aşan bir yalın insan durumu (hal) onun draması karşısında hepimizi çekti ve itti. Özet olarak öykümüz(ün tümü) buydu: (Yer)çekimi. Dengenin olanaksızlığı ikinin bileşenlerinden birinin 1 olmasını engelliyordu. 1 öteki 1'i çekti ve itti. 1 ötekenden 1'di, ötekinin 1'iydi.

(Quantum.) İşte bu 1'den 1'e salınımın yarattığı dalga, yel, bozunum, sapma, aşma, hiçleme, yüceltme, vb. ne dersenez deyin dili kütle kıldı, fiziksel etkili, somut, yer yer seyreltik yer yer de yeğın çatışkın bir dilsel dışavurum. Dalgasız, durgun bir evrenin (okyanusun) cansıkıntısına kaçınılmaz bir şiirsel karşılık (*retorik*). Kaçınılmazlığa, anlatılmadan olunmazlığa, edilemezliğe yapıyorum vurgumu. Şiir çalkalanmayla, düzensizlikle (kaos), sapmayla ilgili ve Shakespeare yalının içinde mayalanan karmaşayı görünür kılabilirdi dilin(in) olanağıyla. Dilin tüm perdelerini (oktav) sınıdı, sesi bir katman olarak ayırdı, tınıdan davranıyı (jest) süzdü, sözcük titredi, havalandı, yağmur damlası gibi dolu dolu indi üzerimize, ıslandık. Marias Shakespeare'in ve onunla İngilizce'nin çiftyönlü, çelişik anlatma gücünü (*retorik*) hayranlıkla izledi gençlik yılları boyunca bana göre. Ve aldı o dili, yansıladı. Müzedeki büyük sanatçıyı tıpkıladı, tuvale birebir geçirmek istedi. Bu biçem yan(s/k)ılaması ile (Dalga geçiyor olsaydı *parodi* derdim ve yine yanlış bulmazdım.) gösterilenin imgesel betiminden çok gösterenin gösterimi amaçlandı. Gösteren gösterildiğinde dışagelen, görünen şey ister istemez biçemdir (üslup). Burada sanırım konuyu şenliğe (karnaval) ve Bahtin'e bağlamam gerekiyor ama yazı boyunca en kolaycı yanımda olduğum için bunu da es geçeceğim.

Marias'ın ilk kitabından başlayarak dilin kütleli sürekliliği kendini okura dayatır ama dingin, durgun, duraylı bir kütle değildir bu, çekilen, uzatılan, sonsuza ağın ve devinimi boyunca çalkanan, yuvarlanan, inen çıkan, dalgalanan bir kütle. Ürkütücü yanı budur biçeminin. Altta doğa (kütle, varlık) ivmelenmiş, özdeğin bir halinden ötekine biçim kabukta devinmiştir. Yüzeyinde değişime açılan (metamorfoz) kütle duygusu Shakespeare'de olduğu gibi Marias'ta da bizi iç'le dış, özle kabuk arasında mekikler. Gider, giderken geliriz. Eserikli, tutaraklı, saplantılı, tutarsız ve denetimsiz düşünceler yoktur burada. Anlatmanın som kendisi vardır ve onun önkoşulları: Anlatılan şey ve anlatan (kişi, özne). Bir üçüncüsü de önkoşul mudur bilemiyorum: Anlatılan (kişi, özne). Anlatılanla anlatılan (kişi, özne) sürekli birbirini ebeler, anlatan aynı zamanda anlatılındır ve tersi. "***(K)imin anlattığına ve nasıl anlatıldığına bağlı olarak her şey gülünç ya da trajik olabilir; peki kim anlatacak benim ölümümü? Yoksa beni tanıyan herkes birbirine mi anlatacak birkaç kere, mümkün olan her şekilde? (...) Fakat böyle olmadı da ne daha az korkunç ne de daha az gülünç olan başka bir ölüm gerçekleşti işte; yanımda tanımadığım biri vardı, tam da kırırtırıyorduk üstelik, ne korkunç, amma da utanç verici, iyi de bu kelimeleri nasıl kullanırım, gerçekleştiği esnada bayağı, ulvi, komik yahut üzücü olmayan herhangi bir şey üzücü, komik, ulvi ya da bayağı olabilir anlatıldığında, dünya hikâye anlatıcılarına bağlıdır zira ve yaşananları nasıl ele alacağını bilemediğim bir görgü tanığı var benim ölümümün; gerçi konuşmaz belki, anlatmaz hiçbir şeyi, doğrusu bir önemi de yok nasıl anlattığının –aslı, kaynağı-; hikâyeler yalnızca onları yaşayanlara ya da yaratıcılara ait değildir, bir kez anlatıldıktan sonra herkesindir, kulaktan kulağa yayılır, değiştirilip çarpıtılır, hiçbir hikâye anlatılmaz iki defa aynı şekilde ya da aynı sözcüklerle, tek bir anlatıcı aynı hikâyeyi iki kez anlatsa, hatta sadece tek bir anlatıcı olsa bile, kim bilir ne düşündü benim talihsiz ölümünün anlatıcısı ya da tanığı, gerçek şu ki kurtarmadı beni gitmediği ve yanımda kaldığı halde, kurtarmadı beni burada olduğum halde, kimse kurtarmıyor beni.***" (151-2, vurgu benim.)

Marias tüm romanına (*Yarın Savaşta Beni Düşün*) yayar Shakespeare'i. Onu bir varlık katmanı olarak romanına yedirir. Shakespeare göndermesi (ima) her tümcede, bölümcede duyumsatır kendini. Onun sahneleri, özellikle konuşmaları (dialog), dil akışları roman boyunca peşimizi bırakmaz. Sanki Shakespeare kendi sesiyle ve bizimle birlikte okuyordur romanı ya da romanla birlikte büyük

dramalarından birini de eşanlı okuyoruz. Oysa Shakespeare'in *poetik* bir derdi varsa bile bu Marias'ınki değildir. Hatta tam tersidir durum. Shakespeare dramı saydamlaştırır, anlatmayı siler, gösterilenle kuşatır çevrenimizi (ufuk). Marias ise gösterileni siler, göstereni (anlatma) akıtır bulut gibi üzerimizden. Her iki tutumdan da *alegori* (ve grotesk) çıkmaz. Bu bir sorudur? Görünmesi gerekirken neden Kafka yakında bir köşeden dönmez? İki yazarı (Shakespeare ve Marias) buluşturan, birbirine sınıksız bağlayan şey tam da böyle olması mı? Göstergenin karşıcıl topallığı grotesk bir kopuşla sonuçlanmaz ve nedeni, gösterenle gösterilen arasındaki ilişkinin iki *başkadanlık* arasında (iki başka düzeyden) çapraz bağla kurulmuş olmasıdır. Ya iç dışa çoktur ya da dış içe. Şu demek: İçin bağlamı (*paradigma*) ile dışın bağlamı ayrı telden, düzeydendir, ilişkisiz değildir, öğelenmek ya da kapsamak biçiminde konuşanırlar ve gösterge akışkanlaşır salt bu nedenle. Gösterge gösterirken (değişmece, imge) daha gösteremezleşir, düşer ve kalkar yeniden (*Sisyphos*). Hayır, alegori yok çünkü gösterenin gösterileni bulma, umma, yakalama umudu (sonul arzu, istem) hep var ve tersine olarak da gösterilenin (kendisini-) göstereni bulma, umma, yakalama umudu. Bunlar kesişmez düzlemlerden, uzaylardan (koşutlu başka evrenler) arayışlar gibidir, ayrı evrenlerde çatılmış, bağısızlaşmışlardır. Biri (yazar, anlatıcı) görevlidir, ne yapıp edecek tünelin iki ucunu buluşturacaktır. Yapamadıkça yaşadığı düşüklüğü yapmamayı yeğlemesine yol açmayacaktır asla. Bir daha öteki elden kalkan göstereni, bu elde yuvalanmış gösterilene katmayı deneyecektir. Ya eller aynı bedenle ilgili değillerse? Başka bedenlerin elleriyse?..

Shakespeare rüzgârıyla şişmiş Marias yelkenimiz bizi yalın halimize, oradaki derdimize (kanı silme, arıtma, filmi başa sarma, yaşanmamış gibi yapma, yeniden başlama, vb.) getirip bırakacak. Kimseye anlatamayacak, anlatamadıkça isparmozlu al baştan yapacağız. Her kezinde öykü yavrulayacak, asla öykü ikinci kez yeniden yazılamayacak ya da okunamayacaktır. Oysa asal çekirdek, ilk durum (varlık durumu, oradalık) yerli yerinde, oradalığında sürmektedir ve üstelik zamansız sürmektedir (zamansız sürmek: *oksimoron*). Peki, varoluşçulara katılıp şunu mu söylememiz bekleniyor? Varlığa yöneldikçe (s)açılıyor. Ama temel itkimiz, döngümüz varlığıdır (olanaksız). Varlık varlığı varlıklar sonuçta. Marias'ın varlıkbilimsel (ontolojik) bir derdi olduğunu sanmıyorum ama. Onun peşine düştüğü anlam yerinden oynamış bir anlamdır, yani -1'dir, daha anlam olamamışlıktır ya da en doğrusu anlatmaya yargılılıktır (kaçınılmaz yazgımızdır anlatmak). **Yarınki yüzümüzde aynalanır anlatı boyunca bugüne dek olan biten. Ve yarının yüzü, bakışı, tikinde ne yaşadığımızı anlamaya çalışacağız, yarından geriye, bize, kendimize baktığımızda neyi okuyacaksak onu. "Ne büyük bir talihsizlik adını bilmek, yarınki yüzünün neye benzeyeceğini bile bilemeyecekken; isimler değişmez ve bir kez kazındıklarında insanın aklına, sonsuza kadar kalırlar orada, hiçbir şey ve hiç kimse söküp atamaz onları bir daha."** (164) Burada elbette *Orpheus*'u, *Rilke*'yi, *Coetzee*'yi ve ötekileri selamlayalım. Sınırımızı *Orpheus*'un yitik şarkısı çizmiştir ve çizmektedir: **Yarın savaşta beni düşün, bunun için öl/me!** **"İngilizcede to haunt diye bir fiil vardır, Fransızcada hanter, yakından ilişkilidirler birbirleriyle ve tam da çevrilemezler İspanyolcaya, her ikisi de hayaletlerin dadandığı, gözlediği ya da ziyaret ettiği insanlara yahut mekânlara yaptığı eylemi tanımlar; ayrıca bağlama göre to haunt, kelimenin masalsı mealıyla, büyülemek anlamına da gelebilir, mealen cezbetmek; etimolojisi belirsizdir ama görünen o ki her ikisinin kökeni de kalıcı olarak ikamet etmek, oturmak, içinde yaşamak anlamına gelen başka Anglosakson ve Eski Fransızca kelimelere dayanır (sözlükler oyalar insanı, haritalar gibi tıpkı.) Belki de onunla aramızdaki bağ bundan ibaretti, bir tür büyülenme yahut haunting; dadanma halinden; hem düşünülecek olursa zaten**

belleğin lanetinden başka nedir ki bu da, zira tekrar tekrar nüksetmez mi olaylar da ve belirmez mi insanlar yeniden, süresiz olarak; gitmezler çünkü hiçbir zaman bütünüyle, külliye bırakmazlar ya da terk etmezler bizi asla ve bir noktadan sonra, zihnimizi mesken tutar, orada yaşamaya başlarlar, biz uyurken ya da uyanırken, daha rahat bir yer yoksunluğunda yerleşirler oraya, dağılıp gitmemek için savaşırlar ve geçerliliklerini ve teması, günün birinde olanları ya da yaşadıklarının tekrarını yahut sonsuz aksini koruyabilecekleri kendilerine kalan tek şeyde cisim bulmak isterler: sonsuz ama yine de her seferinde daha bitkin ve seyrek bu akis. Bizi birbirimize bağlayan ipliğe dönüşmüştüm ben artık.” (68, vurgu benim.)

Marias'ın anlatma derdinin arkasındaki *anlama* derdini ve bunun için kullandığı (seçtiği) yöntemi, tekniği anlamaya çalışalım biz de. Buna rastgele (rastsal) çözümlenme (analiz) uygulaması demek kolay olacak ama gerçeğin küçük bir bölümünü yakalamış olacağız. Dokunun, ağın, olduğu durumuyla (hal) asla ele gelmeyecek, anlama yordamlarının gelmiş geçmiş biçimlerinden (kuram, yöntem) hiçbirine sığmayacak gizcil tümlüğünün bileşenlerini ve düğüm yerlerini (bağlantılar) sabırla ve uscul bir direnimele tek tek çözmek ama bunu yaparken asla bir bileşeni *olgulaştırmamak*, saltık gerçek olarak orada tek başına bırakmamak (Çünkü böylesi teknik çözümler denendi, bilincin dağıldığı, aşırı gerçekçi, yani bilinçakışı teknikleri...), bu kez çözümleri, bileşenler kümesini onusuz olunamaz anlatma edimine (eylem) bağlamak ve çözerken bireşimlemek, tümlenmek, oradaki ele ge(l/ç)mez anlatıya karşı burada bir daha anlatılmış anlatıyı (bir seçenek olarak) önermek, yerinelemek, yine de gösterenin gösterilene ya da tersine gösterilenin gösterene susuzluğunun giderilemeyeceğini bilmek ve sonuç nece düşkırıci olsa da pes etmemek, anlatmanın olanaksız son kalan yordamını bu kez öne sürmek, kayayı yine kaldırmak, yine sırtlayıp tepeye koyulmak... “Deniz ürünlerine bağlı bir gıda zehirlenmesi, uykuya daldığınızda çarşafı ya da daha kötüsü yün bir battaniyeyi tutuşturan bir sigara; duşta kayıp –ense üstü- düşmek ve banyo kapısının kilitli olması, geniş bir bulvarda üzerine yıldırım düşmesiyle bir ağacın ikiye ayrılıp bir yabancı üzerine devrilmesi veya kellesini uçurması; ayağında çorapla ölmek veya berberde, üzerinde o koca önlükle ölmek, bir genelevde ya da dışı koltuğunda ölmek; veya balık yerken, boğaza kaçan bir kılıç nedeniyile, annesi yanında olup da parmağını ağzına sokup onu kurtaramadığı için ölen çocuklar misali, boğularak ölmek; tam tıraş olurken, bir yanağı köpük içindeyken ölmek ve biri bu durumu fark edip te sırf estetik nedenlerden dolayı merhamete gelip tıraşı tamamlayıncaya dek biçimsiz bir sakalla öylece kalakalmak; bir kez ergenlikten çıkıldıktan sonra, artık üzerine konuşmak için bir bahane kalmadığından hayatın neredeyse hiç konuşulmayan en rezil, en gizli anlarından bahsetmiyorum bile, gerçi bunları da şakaya vuranlar var elbette ama bunlar içlerinde en ufak bir zarafet ya da komiklik barındırmayan şakalar olarak kalır her zaman. Kimi ölümlerden, ‘Ama bu korkunç bir ölüm,’ diye söz edilir; kimilerindense, kahkahalar arasında, ‘İşte bu gülünç bir ölüm,’ diye söz edilir (...) (O)kuduğumuz, duyduğumuz veya dinlediğimiz tüm hikâyeler bir tiyatro oyunudur sanki, başkalarından duyduklarımızda her zaman bir parça gerçekdışılık vardır; sanki bunların hiçbiri yaşanmamıştır; bizim başımıza gelenler ve unutmadıklarımız için bile geçerlidir bu. Unutmadıklarımız için bile geçerlidir.” (7-8)

Temel sorulardan biri şu: Bir şeyi öbüründen ne ayırır? Ötekine bulaşmamış, kendi başına varolabilen öykü olanaklı mı? Ben ne zaman olayın parçası, içinde, ne zaman seyircisi, tanığıyım? Birini öbüründen ayıracak büyüklü değnek ya da buyruk var mı? Benim gerçekleştirdiğim anlatı, görüyorsunuz, hiçbir ayrıntının, bakışın, gizil girişimin üstünden atlamamaya bunca özenli, dolayimleri dolayımlayan, eytişimleri

eytişimleyen bu benim anlatım neden yine de yetmeyecek? Neyi göremedim ben? Tanıklığım hangi arada tanıksızlığa dönüştü? Orada olan bana ne borçlu? O kadın ve onunla gelen yaşamlar anlatıcımızın yazgısının bir parçası oldu mu, olmadı mı? Sokak kadını, anlatıcının eski karısı mı sahiden? Didik didik eden algısından nasıl kurtulabiliyor gerçek? Yoksa gerçek *gerçek* yok mu? Anlatarak yokladığımız birşeyler mi sözkonusu hepi topu? Anlatmanın ustalığı oranında mı beliriyor, oluyor, güne, ışığa çıkıyoruz? Kim çıkaracak bizi mağaradan? Ey Platon, yetiş!.. İyi de biz neye, nasıl, nice katlanabileceğiz? “(V)e belki de pek çok kişiye o hikâyeyi borçlu olduğumu geçirdim içimden; hikâye anlatmak, bir borç öder gibi, sembolik olsa ve mecbur kılınmasa da; zira kimse mecbur kılamaz kimseyi varlığından haberdar olmadığı bir şey için, hele de tanımıyorlarsa o kişiyi; bilmiyorlarsa neler olup bittiğini, isteyemezler dolayısıyla ifşa edilmesini yahut buna bir son verilmesini.” (105) **“Koltuğuma oturup sigara içmek istedi canım ve bir kitap okumak. Oysa mümkün değildi bu, hâlâ bilmiyordum çünkü ve gitgide artıyordu heyecanım, kaygım, gececil korkum, bilme ihtiyacım, öğrenme telaşım ve huzur arzum; ayırtırmak zorundaydım tüm ilişkileri ve düşünceleri birbirinden, defetmek zorundaydım batıl inançlarımı.”** (216, vurgu benim.)

Marias, türümüzün yazı geçmişinin son hesaplaşmalarından birinin çağdaş ustalarından biri Javier Marias, yazı ilkelerini, yazıdan anladığı şeyi **Yarın Savaşta Beni Düşün**'de (1994) serimliyor. Sonuna dek sapmıyor yazı siyasetinden. Bunu gördük, biliyoruz. Ama kitap (kurgu) biter. Bitişinden ötürü kurgudur ve yalnızca kurgusal olanın bitişi vardır. Yazar anlatmayı keser, kapatır ve buydu, der, elimden tüm gelen. Size söylemek istediğim şey... Kitap kitabı getirecek, her kitap yeni anlatma çağrısına dönüşecek kesildiğinde, sonlandırıldığında, kapatıldığında ve *işte bu*, denildiğinde. Okur kabul edecek, katılacak oyuna. Seçeneksizdir çünkü; kapanmayan dünyada, asla kapanmayacak bu dünyada, hiçbir şeyi hiçbir zaman bitmeyecek, sürdükçe de yaralanacak, ertesi gün yine savaşa gidip ölecek insanlarıyla, hep kanayıp duracak (Shakespeare) dünyalık yaşamalarımızda *kapan* oyunu, kapatmaca, şimdilik, perde indi, geçici olarak, bu an, son verdik, araladık, soluklanalım, yeniden hazırlanalım, güç toplayalım anlatmaya, diye düşünerek... “(Y)ine de öyle söyledim *işte, bendim hikâyeyi anlatan.*” (227) Bir daha açılmayacak perdenin kapandığı bir gün de gelecek...

Bunun için romanına ek bölüm açıyor (**Sonsöz ve İki Not**), sanırım izleyen baskılarından birinde. Çünkü iyi anlaşılacak, kendisi neyi amaçlamışsa (hangi sorunun peşine düşmüşse) okurunun onu görmesini sağlamak için işin daha başında kaygılanıyor. Romandan ne anladığını anlatmak için önce soruyor: “*Gitgide daha da kirlenen bir dünyada neden hâlâ roman okur, takdirle karşılar, ciddiye alır, hatta ödüllendiririz romanları?*” (305) Kadınlar ve erkekler, tümümüzün kurguya gereksinimi var. Kurgu bize tam olarak “*kendimizi ve hayatımızı anlatırken genellikle bir kenara bıraktığımız*” şeyleri anımsatır: “*Her kariyer aslen yitirdiklerimizi, heder ettiklerimizi, noksanlarımızı, tamamlanmamış arzularımızı, bir kenara bıraktıklarımızı, seçmediklerimizi, başaramadıklarımızı, -en nihayetinde biri hariç- çoğu gerçekleşmeyen sayısız imkânı, tereddütlerimizi, hayallerimizi, hayal kırıklığıyla sonuçlanan projelerimizi, yanlış ya da ilgisiz hasretlerimizi, kaskatı kesilmemize neden olan korkularımızı, geride bıraktıklarımızı ve bizi geride bırakanları da içinde barındırır. Kısacası biz insanların mayasını olduklarımız kadar olmadıklarımızı; kanıtlanabilir, sayılabilir, hatırlanabilir olanlar kadar asılsız, belirsiz ve bulanık olanlar da oluşturur; belki olanlarla eşit oranda olabilecek olanlardır özümüzü oluşturan.*” (306) Sürdürüyor. Ne yaşadığımızı, roman olmasa belki de hiç anlamayacağız ona göre. “(Y)aşananlarla yaşanmayanlar iç içe geçmiştir bundan böyle ve

gerçekleşmemiş olanlar gerçekleşebilirler hâlâ günün birinde./ Roman bize bunu verir yahut bunun altını çizer, zihnimize bunu sokar, bunun bilincine varmamızı sağlar, sürekliliğini ve pek çok kez öldüğü duyurulmuş olsa da, bir yazın türü olarak varlığını hâlâ devam ettirmesini de buna borçludur belki. Bundan hareketle en başta söylediklerim, romanın gerçekleşmemiş olanları anlattığı, doğru değil belki de. Belki de romanlar var oldukları ve okudukları için gerçekleşiyorlar (...) Roman bize sadece bir şeyler anlatmakla kalmaz, bir hikâyeye, birtakım olaylara yahut düşüncelere iştirak etme ve bu şekilde yaşananları anlama olanağı bahşeder.” (307-8) Öte yandan yazmanın yazar açısından çok daha kişisel nedenlerini de yabana atamayız, değil mi? “Tüm bunları bilmek –daha doğrusu bunlara inanmak istemek- yazım sürecinde yazar için yeterli değildir zaten. Ara ara başımı daktilomdan kaldırıyor ve gün yüzüne çıkan dünyaya şaşakalıyorum; bir yetişkin olarak saatlerimi nasıl böylesi bir uğraşla geçirebildiğimi, bunca emeği dünyanın onsuz da pekâlâ dönmeye devam edeceği, hatta benim bile yaşamamı pekâlâ onsuz da bir güzel sürdürebileceğim bir şeye nasıl verebildiğimi, nasıl olup da inşa ettikçe iç yüzünü öğrendiğim bir hikâyeyi anlatmak gibi bir uğraş edinebildiğimi, nasıl olup da günün birinde birinin ilgisini çekebileceği gibi abes ve küstah bir düşünceyle, hayatımın bir kısmını kurgunun içinde, olmayanları olur kılarak geçirebildiğimi soruyorum. Romancı, deneme yazarı ve şair Robert Louis Stevenson’ın edebi faaliyeti tanımladığı üzere, ‘evde, bir çocuk gibi kâğıtla oynuyor’ olabilirim pekâlâ ben de. Her yazar, yazardan çok bir okurdur aslında ve hep de öyle kalacaktır: hayatımız boyunca kaleme alacağımızdan çok daha fazla kitap okuduk hepimiz ve bu ilginin, bu tutkunun mümkün olduğunu biliyoruz çünkü defalarca tez tecrübe ettik bunu; bazen dünyayı ve kendimizi romanlarda gezinen bu hayali figürler, bütünüyle ne yazara ne de anlatıcıya ait, yani hiç kimseye tamamiyle atfedilemeyecek, bir sesin bize yansıttığı düşünceler aracılığıyla çok daha iyi kavırıyoruz. Belki de yazma sebebimizin kimi şeyleri ancak yazarken düşünebildiğimiz olduğunu fark ediyoruz; gerçi bana sık sorulan bu niçin yazdığım sorusuna, patronum olmaması ve sabah erken kalkmak zorunda kalmamak için yanıtını vermeyi yeğliyorum. Öte yandan bunun burada söylediklerimden çok daha doğru olduğunu da düşünmüyor değilim.” (308)

Evet, sevgili Javier Marias, geriye senin şu tümçeni seninle birlikte artık hangi dilden olacaksa seslendirmek kaldı eşanlı: “(Ne kadar da az şey kalıyor geriye her bir bireyden, ne kadar da az iz bırakılıyor ve bunların ne kadar da azı konuşuluyor.)” (84) Gerçekten, ‘ne kadar da az şey kalıyor geriye her bir bireyden, ne kadar da az iz bırakılıyor ve bunların ne kadar da azı konuşuluyor.’